

Тема 1. Підприємство як економічний суб'єкт

- 1.1. Поняття суб'єкта господарювання та види підприємств
- 1.2. Теоретичні засади організації виробництва
- 1.3. Організаційна та виробнича структура підприємства
- 1.4. Виробнича інфраструктура підприємства

1.1. Поняття суб'єкта господарювання та види підприємств

Суб'єктами господарювання визнаються учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством.

Суб'єктами господарювання є:

- 1) господарські організації - юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку;
- 2) громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці;
- 3) філії, представництва, інші відокремлені підрозділи господарських організацій (структурні одиниці), утворені ними для здійснення господарської діяльності.

Основною виробничо-господарською ланкою економіки України є підприємство. Згідно Господарського кодексу України **підприємство** - самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної та іншої господарської діяльності.

Підприємства, якщо законом не встановлено інше, діють на основі статуту і можуть створюватись як для здійснення підприємництва, так і для некомерційної господарської діяльності.

Підприємство є юридичною особою, має відокремлене майно, самостійний баланс, рахунки в установах банків, печатку із своїм найменуванням та ідентифікаційним кодом і не має у своєму складі інших юридичних осіб.

Залежно від форм власності в Україні можуть діяти підприємства таких видів:

- **приватне підприємство**, що діє на основі приватної власності громадян чи суб'єкта господарювання (юридичної особи);
- **підприємство, що діє на основі колективної власності** (підприємство колективної власності);
- **комунальне підприємство**, що діє на основі комунальної власності територіальної громади;
- **державне підприємство**, що діє на основі державної власності;
- **підприємство, засноване на змішаній формі власності** (на базі об'єднання майна різних форм власності).

В Україні можуть діяти також інші види підприємств, передбачені законодавством.

У разі, якщо в статутному фонді підприємства іноземна інвестиція становить не

менш як десять відсотків, воно визнається **підприємством з іноземними інвестиціями**. Підприємство, в статутному фонді якого іноземна інвестиція становить сто відсотків, вважається **іноземним підприємством**.

Залежно від способу утворення (заснування) та формування статутного фонду в Україні діють підприємства **унітарні** та **корпоративні**.

Унітарне підприємство створюється одним засновником, який виділяє необхідне для того майно, формує відповідно до закону статутний фонд, не поділений на частки (паї), затверджує статут, розподіляє доходи, безпосередньо або через керівника, який ним призначається, керує підприємством і формує його трудовий колектив на засадах трудового найму, вирішує питання реорганізації та ліквідації підприємства. Унітарними є підприємства державні, комунальні, підприємства, засновані на власності об'єднання громадян, релігійної організації або на приватній власності засновника.

Корпоративне підприємство утворюється, як правило, двома або більше засновниками за їх спільним рішенням (договором), діє на основі об'єднання майна та/або підприємницької чи трудової діяльності засновників (учасників), їх спільного управління справами, на основі корпоративних прав, у тому числі через органи, що ними створюються, участі засновників (учасників) у розподілі доходів та ризиків підприємства. Корпоративними є кооперативні підприємства, підприємства, що створюються у формі господарського товариства, а також інші підприємства, в тому числі засновані на приватній власності двох або більше осіб.

Господарськими товариствами визнаються підприємства або інші суб'єкти господарювання, створені юридичними особами та/або громадянами шляхом об'єднання їх майна і участі в підприємницькій діяльності товариства з метою одержання прибутку.

Засновниками і учасниками товариства можуть бути суб'єкти господарювання, інші учасники господарських відносин, а також громадяни, які не є суб'єктами господарювання.

До господарських товариств належать: акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю, повні та командитні товариства.

Акціонерним товариством є господарське товариство, яке має статутний фонд, поділений на визначену кількість акцій однакової номінальної вартості, і несе відповідальність за зобов'язаннями тільки майном товариства, а акціонери несуть ризик збитків, пов'язаних із діяльністю товариства, в межах вартості належних їм акцій.

Акціонерні товариства можуть бути публічним або приватним.

Акції **публічного акціонерного товариства** можуть розповсюджуватися шляхом відкритої підписки та купівлі-продажу на біржах. Акціонери відкритого товариства можуть відчужувати належні їм акції без згоди інших акціонерів та товариства.

Акції **приватного акціонерного товариства** розподіляються між засновниками або серед заздалегідь визначеного кола осіб і не можуть розповсюджуватися шляхом підписки, купуватися та продаватися на біржі. Акціонери закритого товариства мають переважне право на придбання акцій, що продаються іншими акціонерами товариства.

Товариством з обмеженою відповідальністю є господарське товариство, що має статутний фонд, поділений на частки, розмір яких визначається установчими документами, і несе відповідальність за своїми зобов'язаннями тільки своїм майном. Учасники товариства, які повністю сплатили свої вклади, несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, у межах своїх вкладів.

Товариством з додатковою відповідальністю є господарське товариство, статутний фонд якого поділений на частки визначених установчими документами розмірів і яке несе відповідальність за своїми зобов'язаннями власним майном, а в разі його недостатності учасники цього товариства несуть додаткову солідарну відповідальність у визначеному установчими документами однаково кратному розмірі до вкладу кожного з учасників.

Повним товариством є господарське товариство, всі учасники якого відповідно до укладеного між ними договору здійснюють підприємницьку діяльність від імені товариства і несуть додаткову солідарну відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном.

Командитним товариством є господарське товариство, в якому один або декілька учасників здійснюють від імені товариства підприємницьку діяльність і несуть за його зобов'язаннями додаткову солідарну відповідальність усім своїм майном, на яке за законом може бути звернено стягнення (повні учасники), а інші учасники, присутні в діяльності товариства, лише своїми вкладами (вкладники).

Підприємства залежно від кількості працюючих та обсягу валового доходу від реалізації продукції за рік можуть бути віднесені до мікро, малих, середніх або великих підприємств.

Мікропідприємствами є підприємства, показники яких на дату складання річної фінансової звітності за рік, що передує звітному, відповідають щонайменше двом з таких критеріїв: балансова вартість активів – до 350 тисяч євро; чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – до 700 тисяч євро; середня кількість працівників – до 10 осіб.

Малими є підприємства, які не відповідають критеріям для мікропідприємств та показники яких на дату складання річної фінансової звітності за рік, що передує звітному, відповідають щонайменше двом з таких критеріїв: балансова вартість активів – до 4 мільйонів євро; чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – до 8 мільйонів євро; середня кількість працівників – до 50 осіб.

Великими є підприємства, які не відповідають критеріям для середніх підприємств та показники на дату складання річної фінансової звітності за рік, що передує звітному, відповідають щонайменше двом з таких критеріїв: балансова вартість активів – понад 20 мільйонів євро; чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – понад 40 мільйонів євро; середня кількість працівників – понад 250 осіб.

Середніми є підприємства, які не відповідають критеріям для малих підприємств та показники яких на дату складання річної фінансової звітності за рік, що передує звітному, відповідають щонайменше двом з таких критеріїв: балансова вартість активів – до 20 мільйонів євро; чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – до 40 мільйонів євро; середня кількість працівників – до 250 осіб.

1.2. Теоретичні засади організації виробництва

Основа функціонування будь-якого підприємства – виробнича діяльність, яка разом із фінансовою і маркетинговою діяльністю забезпечує досягнення його цілей.

Під виробничою діяльністю розуміють сукупність цілеспрямованих процесів, що здійснюються людьми за допомогою засобів праці чи природних процесів, у результаті яких предмети праці перетворюються в готову продукцію, змінюючи при цьому свій склад, стан, форму та отримуючи певні нові властивості.

Виробнича діяльність підприємства – комплексний процес. Він складається із виробництва – процесу виготовлення кінцевої продукції та діяльності із обслуговування виробництва (енергетичне забезпечення, ремонтне, інструментальне, транспортне, складське обслуговування тощо).

Виробнича діяльність включає:

- **живу працю** людей як активну частину виробництва, що становить основу трудового процесу. Саме робітники є головними творцями матеріальних і нематеріальних благ;
- **предмети праці**, над якими працює людина для перетворення їх у проміжний чи кінцевий продукт з метою задоволення певних потреб споживачів. У промисловості – це матеріали, сировина, напівфабрикати, тобто все те, на що спрямована праця людей;
- **засоби праці** – частину засобів виробництва (машини, обладнання, інструмент, оснащення тощо), за допомогою яких людина впливає на предмети праці.

Організація виробництва означає внутрішнє упорядкування й координування всіх елементів і ресурсів виробництва, як єдиного цілого, спрямованих на ефективне господарювання і досягнення позитивного результату в діяльності підприємства.

Об'єктивна неминучість організації виникає з того, що виробництво постійно перебуває в стані змін і розвитку, який не може бути хаотичним, оскільки ніколи не приведе до досягнення певного результату і мети діяльності.

Організацію виробництва слід розглядати як науку, тобто, систему знань, і як процес із відповідною технологією, своїми формами і методами протікання.

Основні закони організації виробництва.

Таблиця 1

№ з/п	Закон	Характер впливу
1	Закон адаптації	Забезпечує ефект зниження чутливості виробничої системи до подразників зовнішнього середовища
2	Закон пріоритету	Фокусує конкретне в загальному, що дозволяє виділити головні завдання
3	Закон корисного ефекту	Заставляє завжди діяти з позиції вигоди і оцінювати за допомогою коефіцієнта віддачі результати функціонування системи

4	Закон руху	Забезпечує певний розумний ритм і еволюційну форму розвитку системи відповідно до зміни зовнішніх чинників середовища
5	Закон оптимальності	Мінімальне витрачання часу, площі та усіх ресурсів з максимальною їх віддачею. (Мінімум витрат – максимум результату)

Механізм дії законів ефективно працює, якщо вони доповнюються закономірностями і принципами, які конкретизують дію законів, відображаючи якийсь певний напрямок їх прояву.

Закономірності системи організації виробництва:

- відповідність організації виробництва її цілям;
- відповідність форм і методів організації виробництва рівню розвитку його матеріально-технічної бази;
- відповідність організації виробництва конкретним виробничо-технічним умовам;
- відповідність між рівнем організації виробництва і системою управління;
- еволюція форм і методів організації виробництва адекватно до основних тенденцій економічного розвитку.

Багато організаційних питань можна успішно вирішити не тільки на основі комплексного підходу до виробничої системи і знання закономірностей її прояву, але обов'язково треба враховувати внутрішній склад системи: технологічні процеси, особливості формування виробничих потужностей, конструкторські характеристики продукції, технологію її виготовлення, особливості технічної підготовки виробництва і системи освоєння нової техніки та організацію контролю якості виготовлених виробів. Усе це дозволяє сформулювати системну концепцію організації виробництва, в якій окремо виділити організацію функціонування елементів виробничої системи та організацію комплексу функціональних підсистем.

Основні аспекти науки організація виробництва:

1. *Методологічний аспект* - відображає єдність і цілісність наукових знань для організації виробництва.

2. *Організаційний аспект* - відображає стан і перспективи розвитку раціонального поєднання в часі і просторі всіх елементів виробничої і функціональної підсистеми.

3. *Економічний аспект* - показує вплив економічних чинників на ефективність функціонування системи та економічну оцінку вибору форм і методів організації виробництва.

4. *Технологічний аспект* - визначає рівень технологічності організаційних процесів системи.

5. *Правовий аспект* - відображає відносини між різними ієрархічними рівнями системи.

1.3. Організаційна та виробнича структура підприємства

Підприємство може складатися з *виробничих структурних підрозділів* (виробництв, цехів, відділень, дільниць, бригад, бюро, лабораторій тощо), а також функціональних структурних підрозділів апарату управління (управління, відділів, бюро, служб тощо).

Функції, права та обов'язки структурних підрозділів підприємства визначаються положеннями про них, які затверджуються в порядку, визначеному статутом підприємства або іншими установчими документами.

Підприємство самостійно визначає свою організаційну структуру, встановлює чисельність працівників і штатний розпис, а також має право створювати філії, представництва, відділення та інші відокремлені підрозділи, погоджуючи питання про розміщення таких підрозділів підприємства з відповідними органами місцевого самоврядування в установленому законодавством порядку. Такі відокремлені підрозділи не мають статусу юридичної особи і діють на основі положення про них, затвердженого підприємством. Вони можуть відкривати рахунки в установах банків відповідно до законодавства України.

Відокремлений підрозділ юридичної особи - це філія, інший підрозділ юридичної особи, що знаходиться поза її місцезнаходженням та виробляє продукцію, виконує роботи або операції, надає послуги в єдиному замкнутому технологічному процесі з юридичною особою, або представництво, що здійснює представництво і захист інтересів юридичної особи

Філія – структурно відокремлена частина юридичної особи, що знаходиться поза межами розташування керівного органу юридичної особи та виконує таку ж діяльність (виробничу, наукову тощо), що й юридична особа в цілому. Філія має своє керівництво, яке підпорядковане керівному органу юридичної особи і діє на підставі доручення, що отримується від відповідного керівного органу юридичної особи.

Представництво – структурно відокремлена частина юридичної особи. Представництво діє за межами знаходження юридичної особи від її імені. Діяльність представництва обмежується виключно представницькими функціями (укладання угод, здавання-приймання продукції тощо).

Основним змістом діяльності кожного промислового підприємства є виробничий процес.

Виробничий процес – це сукупність взаємопов'язаних основних, допоміжних та обслуговуючих процесів, у результаті яких вихідні матеріали й напівфабрикати перетворюються в готову продукцію.

Виробничі процеси на підприємстві здійснюються у відповідних підрозділах, склад яких характеризує виробничу структуру підприємства.

Виробнича структура підприємства характеризує кількісне співвідношення і розміри внутрішніх структурних підрозділів підприємства, а також механізм їх взаємозв'язку.

Види виробничих структур:

➤ цехова (головним виробничим підрозділом підприємства є цех). **Цех** – адміністративно відокремлена частина підприємства, в якій виконується комплекс робіт відповідно до внутрішньозаводської спеціалізації;

- безцехова (основою побудови є виробнича дільниця);
- корпусна (основним підрозділом є корпус – об'єднання однотипних цехів);
- комбінатська (на підприємствах, де здійснюються багатостадійні процеси виробництва).

За формою спеціалізації основних цехів розрізняють такі **типи виробничої структури**:

- **предметна**;
- **технологічна**;
- **змішана (предметно-технологічна)**.

Предметна виробнича структура має певний ступінь замкнутості і визначає послідовність використання засобів праці у технологічному процесі, застосування високопродуктивного обладнання, інструментів тощо.

Технологічна виробнича структура визначає чітку технологічну відокремленість. У кожному підрозділі здійснюються однорідні технологічні процеси з виробництва різного кінцевого продукту.

Змішана (предметно-технологічна) виробнича структура характеризує наявність на одному й тому самому підприємстві основних цехів, які організовані за предметним та технологічним принципом.

Загальна структура – сукупність усіх виробничих, управлінських та невиробничих підрозділів підприємства.

1.4. Виробнича інфраструктура підприємства

Інфраструктура - це сукупність цехів, дільниць, господарств та служб і відділів підприємства, які забезпечують оптимальні темпи його виробництва та соціального розвитку. У залежності від функцій розрізняють виробничу і соціальну інфраструктуру підприємства.

Виробнича структура - це комплекс цехів, дільниць, господарств та служб, які обслуговують основне виробництво й створюють сприятливі умови для його ефективного функціонування.

Соціальна інфраструктура - це підрозділи невиробничої сфери підприємства, які створюють культурно-побутові та матеріальні умови для нормальної життєдіяльності працівників. До її складу входять підрозділи громадського харчування, охорони здоров'я, організації відпочинку, фізкультури та спорту, дошкільні дитячі заклади, житлово-комунальне господарство.

Завдання і структура інструментального господарства підприємства

Інструментальне господарство — це сукупність відділів і цехів, що займаються придбанням, проектуванням, виготовленням, ремонтом та відновленням технологічного оснащення, його обліком, зберіганням і видачею у цехи й на робочі місця. Поняття технологічного оснащення поширюється на всі види різального, вимірювального та складального інструменту, штампи, моделі, різні види пристосувань тощо.

Метою функціонування інструментального господарства підприємства є організація стабільного забезпечення цехів, дільниць і робочих місць

високоякісним технологічним оснащенням у потрібній кількості та асортименті при мінімальних затратах на його проектування, придбання (або виготовлення), зберігання, експлуатацію, ремонт, відновлення й утилізацію.

Основні завдання інструментального господарства:

- визначення необхідності і планування забезпечення підприємства оснащенням;
- забезпечення підприємства покупним оснащенням;
- підготовка виробництва і виготовлення оснащення на підприємстві його випробовування і налагодження;
- нормування витрат оснащення;
- забезпечення робочих місць оснащенням;
- організація обліку і зберігання;
- ремонт і відновлення оснащення.

Все інструментальне господарство поділяють на загальнозаводську та цехову частини. *До загальнозаводської частини* відносяться: інструментальний відділ, інструментальні цехи, центральний інструментальний склад (ЦІС). Їх основні функції: виробництво технологічного оснащення; придбання оснащення зі сторони (в основному стандартного); централізоване зберігання і видача оснащення цехам; відновлення зношеного оснащення.

До цехової частини інструментального господарства відносяться інструментально-роздавальні кладові і майстерні для заточування і поточного ремонту оснащення, їх основні функції: забезпечення оснащенням робочих місць в цеху; організація зберігання та облік оснащення; збір і передача в ЦІС зношеного оснащення; збір і передача на заточування ріжучого інструменту; видача оснащення на робочі місця і забезпечення його повернення.

На підприємстві може одночасно використовуватися кілька тисяч найменувань і видів технологічного оснащення. Тому одне із найважливіших завдань інструментального господарства - це класифікація та систематизація *оснащення*. Під *класифікацією* розуміють розподіл всієї множини оснащення на певні групи по найбільш характерних ознаках: характеру використання; призначенню; конструктивних особливостях.

По *характеру використання* оснащення ділиться на універсальне, стандартне і спеціальне.

За призначенням оснащення поділяють на такі класи:

1. Ріжучий інструмент.
2. Абразивний інструмент.
3. Вимірювальний інструмент.
4. Слюсарно-монтажний інструмент.
5. Ковальський інструмент.
6. Допоміжний інструмент.
7. Штампи.
8. Пристрої.
9. Моделі і прес-форми.
10. Різний інструмент.

Завдання і структура енергетичного господарства підприємства

Енергетичне господарство — це сукупність підрозділів і технічних засобів, які забезпечують підприємство всіма видами енергії: електричною, тепловою, механічною, хімічною, паливом тощо.

Головне призначення енергетичного господарства підприємства - безперервно забезпечувати виробництво всіма видами енергоресурсів при дотриманні правил техніки безпеки, виконанні вимог до якості та економії енергії.

До енергоресурсів відносяться: електричний струм; натуральне (природне) тверде, рідке, газоподібне паливо і конденсат; скраплений газ; пара з різними параметрами; стиснуте повітря гад різним тиском; гаряча влда, вода під тиском та ін.

Основні завдання енергогосподарства:

- безперебійне забезпечення підприємства всіма видами енергії при найменших втратах;

- проведення заходів, направлених на економію всіх виді енергії, а також заходів по вдосконаленню і розвитку енергогосподарства, повне використання наявних енергетичних потужностей;

- обґрунтування нормативів витрат енергоресурсів;

- нагляд за дотриманням правил експлуатації енергетичного устаткування;

- організація системи обслуговування та ремонту енергообладнання.

В технологічному відношенні енергогосподарство поділяють на:

- генеруючу частину (електростанції, котельні, компресорні, насосні станції і т.д.);

- передаючу і розподільну частину (мережі, розподільні пристрої, трансформатори і т.д.);

- споживчу частину (енергоспоживачі основного та допоміжного виробництва, а також невиробничі споживачі).

В організаційному відношенні енергогосподарство поділяють на дві частини: загальнозаводську та цехову.

Загальнозаводське енергетичне господарство включає:

1. Відділ головного енергетика на чолі з головним енергетиком (на невеликих підприємствах - головним механіком), який керує всією системою енергозабезпечення).

Структура та функції цього відділу:

- бюро використання енергії, яке розробляє норми і планує енергопостачання;

- оперативно-диспетчерське бюро, яке здійснює оперативне управління всією системою енергопостачання та енергозабезпечення підрозділів, займається збиранням, аналізом інформації й виконує інші функції;

- технічне бюро - організовує та керує ремонтом електромереж, енергоустаткування загальнозаводського призначення, наглядає за їх роботою;

- енергетичні лабораторії, які розробляють і впроваджують заходи для підвищення ефективності роботи енергогосподарства, енергозбереження, зниження енергоємності виробничих процесів і продукції.

2. Спеціалізовані енергетичні цехи, а при невеликих масштабах підприємства - спеціалізовані відділення (табл. 2).

Склад і функції спеціалізованих енергетичних цехів

№	Цех	Функції	Орієнтовний склад підрозділів цеху
1	Електросиловий	Постачання електроенергії на споживчій напрузі	Понижуючі підстанції (трансформаторні тощо). Моторно-генераторні пристрої зарядних підстанцій. Електромережі та їх обслуговування. Електродвигуни. Трансформаторні пристрої цехів.
2	Теплосиловий	Забезпечення паром, гарячою водою, стиснутим повітрям	Котельні. Теплові мережі та вузли. Компресорні пристрої й повітряні мережі. Система водопостачання, каналізації та пристрої для перекачування мазуту.
3	Газовий	Забезпечення газом, киснем і ацетиленом. Забезпечення роботи газогенераторної й кисневої станцій	Газорозподільні підстанції та вузли. Киснева станція. Газова мережа.
4	Електро-механічний та електро-ремонтний	Капітальний ремонт електрообладнання, електроапаратури, електродвигунів та іншого устаткування. Виготовлення окремих видів нового обладнання	Ремонтні дільниці. Група виявлення дефектів в обладнанні, нормування витрат часу і матеріалів. Обмотувальні, слюсарно-механічні, складальні дільниці й майстерні.
5	Слабо-струмовий	Телефонний, телеграфний зв'язок, комп'ютерні, інформаційні системи управління і контролю, експлуатація акумуляторних пристроїв	АТС, комутатори, мережі інформаційних та інших систем Зарядні станції, акумуляторне господарство.

3. Загальнозаводські мережі й енергоустаткування.

Енергослужби виробничих цехів (цехова частина енергогосподарства) включають енергоприймальні вузли виробничих цехів; цехове перетворююче обладнання; розподільчі мережі; системи освітлення, опалення, вентиляції; водопровід та каналізаційні мережі; мережі стиснутого повітря і пари тощо.

Завдання і структура ремонтного господарства підприємства

Ремонтне господарство підприємства — це сукупність служб, відділів і виробничих підрозділів, зайнятих аналізом технічного стану технологічного обладнання та наглядом за ним; технічним обслуговуванням, ремонтом, модернізацією обладнання; розробкою та здійсненням заходів для заміни зношеного устаткування на більш прогресивне й покращення його використання.

Основні завдання ремонтного господарства:

- технічне обслуговування і ремонт основних фондів;
- монтаж і введення в дію нового обладнання;

- конструювання і виготовлення нестандартного обладнання;
- модернізація морально старіючого обладнання;
- постійне підвищення ефективності ремонтного господарства.

На переважній більшості підприємств ремонтне господарство складається з керівної частини - відділу головного механіка (на чолі з головним механіком) і адміністративно підпорядкованої йому виконавчої частини, яка включає ремонтно-механічний цех (РМЦ), цехові ремонтні бази (ЦРБ) тощо.

Відділ головного механіка, як правило, складається з трьох основних бюро та трьох окремих груп:

- *бюро планування та аналізу (БПА)* - планує усі види робіт з технічного обслуговування та ремонту технологічного і підйомно-транспортного обладнання; керує організацією ремонту і належною експлуатацією обладнання, створенням парку запасних частин, обліком обладнання; розраховує потреби цехів в матеріалах і покупних деталях; розробляє заходи по раціоналізації і механізації ремонтних робіт. До складу БПА входять:

- а) *інспекторська група*, яка планує технічне обслуговування та ремонти обладнання по цехах і підприємству в цілому на рік і по місяцях; контролює хід виконання цих робіт і приймає участь у перевірці їх якості; проводить інспекцію належної експлуатації обладнання; аналізує причини аварій і розробляє заходи по їх запобіганню;

- б) *група обліку та зберігання обладнання*, яка веде облік діючого обладнання підприємства та слідкує за його переміщенням по цехах; контролює стан зберігання обладнання, яке знаходиться на складах; разом з бухгалтерією проводить щорічну інвентаризацію обладнання; оформляє акти на списання обладнання;

- в) *група по запасних частинах (деталях)*, яка керує коморами (складами) запасних деталей; встановлює цехам норми та ліміти на запасні частини і комплектуючі вироби; складає річні, кварталні і місячні заявки на них;

- г) *група пасово-мастильного господарства*, яка контролює виконання графіків заміни мастил в резервуарах і редукторах; збирає відпрацьовані мастила;

- *конструкторсько-технологічне бюро* - здійснює технічне керівництво ремонтом обладнання, що виконується у всіх підрозділах підприємства; розробляє проекти модернізації обладнання; складає ескізи і розробляє креслення на замінювані деталі і частини; планує і виконує всі конструкторські роботи; розробляє технологію виготовлення запасних частин; розробляє типові технологічні процеси і інструкції для виконання ремонтних операцій;

- *планово-диспетчерське бюро* - проводить оперативне планування роботи ремонтних цехів; здійснює матеріальну підготовку ремонтів; планує виготовлення деталей, вузлів для ремонту і модернізації обладнання; контролює виконання графіків ремонтів обладнання; виконує аналіз економічної ефективності діяльності всіх ланок служби головного механіка;

- *група кранового обладнання, група електрообладнання* — слідкують за експлуатацією, контролюють стан, планують технічне обслуговування та ремонт відповідних груп обладнання.

Ремонтно-механічний цех підприємства:

- виконує капітальний ремонт транспортабельного обладнання;

- виготовляє складні деталі та запасні частини для ремонту;
- відновлює спрацьовані деталі;
- ремонтує і виготовляє уніфіковані агрегати обладнання;
- ремонтує гідравлічне обладнання.

Цехові ремонтні бази, як правило, здійснюють поточний супровід обладнання в ході експлуатації, усувають дрібні поломки та відхилення у його роботі, виконують поточні ремонти та технічне обслуговування всього закріпленого обладнання.

Завдання і структура транспортного господарства підприємства

Транспортне господарство - комплекс підрозділів підприємства, що здійснюють вантажно-розвантажувальні роботи та переміщення вантажі и (матеріальних ресурсів і готової продукції) між підприємством і зовнішніми об'єктами та всередині підприємства між виробничими підрозділами і окремими робочими місцями.

Основні завдання транспортного господарства:

- своєчасне забезпечення виробництва всіма видами транспортних засобів і послуг;
- раціональна організація експлуатації транспортних засобів при мінімальних затратах на транспортування;
- нормування та планування транспортних та вантажно-розвантажувальних робіт;
- поточне обслуговування, ремонт і відновлення парку транспортних засобів;
- облік та аналіз ефективності роботи господарства;
- повне збереження всіх вантажів при транспортуванні.

Структура транспортного господарства залежить від багатьох факторів, зокрема: обсягу внутрішньозаводських і зовнішніх перевезень; рівня кооперації з транспортними організаціями; виробничої структури підприємства; типу виробництва; габаритів, маси і виду продукції, що випускається.

В найбільш загальному випадку транспортне господарство включає:

- *транспортно-технологічний відділ*, який здійснює загальне керівництво транспортним господарством, у тому числі профілактичне обслуговування транспортних засобів, організацію транспортних процесів згідно з розробленими планами та графіками вантажопотоків;
- *спеціалізовані цехи за видами транспорту* (на великих підприємствах та їх об'єднаннях) або *єдиний транспортний цех* - на середніх і невеликих підприємствах.

Види використовуваного транспорту класифікуються наступним чином:

1) За призначенням:

- *зовнішній* - забезпечує зв'язок підприємства з приймальними пунктами транспорту загального користування (залізничними станціями, водними портами, аеропортами) і складами місцевих контрагентів;
- *внутрішній*:

а) міжцеховий - використовується для транспортування вантажів в межах підприємства між його цехами (дільницями) і складами;

б) *внутрішньо цеховий* - здійснює транспортні операції в рамках окремого цеху. Він поділяється на *загальноцеховий і міжопераційний*.

2) За способом дії:

- *перервний (циклічної дії)* - вагони, автомобілі, трактори, електрокари і т.п.;
- *неперервний* — конвеєри і т.п.

3) За видами:

- *залізничний/тепловози, вагони, платформи, цистерни іт.п.*;
- *безрейковий*: автомобілі, трактори, причеми, електрокари іт.п.;
- *водний*: буксири, катери, баржі і т.п.;
- *підйомно-транспортний*: ліфти, підйомники, крани, кран-балки, лебідки іт.п.;

- *підвісні дороги*: канатні та монорейкові;

- *конвеєри*: стрічкові, пластинчаті, ланцюгові, скребкові, гвинтові;

- *інші засоби*: пневматичні, гідравлічні і т.д. 4) За напрямком переміщення

вантажів:

- *горизонтальний*,
- *вертикальний*,
- *горизонтально-вертикальний*,
- *нахилений*.

В основу раціональної організації та планування роботи транспортного господарства покладено два поняття:

- *вантажопотоку* — кількості вантажів, що переміщуються між двома заданими пунктами підприємства протягом конкретного проміжку часу (зміни, доби, місяця, кварталу, року);

- *вантажобігу* — загальної кількості вантажів, що переміщуються в цілому по підприємству протягом конкретного проміжку часу (зміни, доби, місяця, кварталу, року).

Вантажобіг складається з окремих вантажопотоків, тому його величина рівна сумі вантажопотоків.

Внутрішньозаводські перевезення за характером організації їх виконання поділяють на:

- *разові* (за окремими випадковими заявками);
- *маршрутні* (за заздалегідь встановленими напрямками).

Маршрутні перевезення *поділяють на маятникові і кільцеві*. При маятниковій системі транспортний засіб постійно перевозить вантажі між двома пунктами (цехами, складами, площадками). Маятникові маршрути можуть бути: *двохсторонні* — вантажі перевозять в двох напрямках або *односторонні* — вантажі перевозять в одному напрямку, а зворотній рух транспортний засіб здійснює незавантаженим. *Кільцева* система заснована на русі транспортних засобів в одному напрямку по замкнутій лінії, на якій розташовані завантажувально-розвантажувальні пункти, склади і цехи. Розрізняють кільцеві маршрути з рівномірним, затухаючим або наростаючим вантажопотоком.

Завдання і структура складського господарства. Організація зберігання матеріалів

Складське господарство підприємства — це сукупність підрозділів, які займаються прийманням, зберіганням, обліком і контролем переміщення матеріально-технічних ресурсів, що постачаються на підприємство; готують ресурси до використання у виробництві та здійснюють сервісну підготовку готової продукції для її реалізації споживачам.

Основні завдання складського господарства:

- прийом, зберігання, облік і контроль переміщення матеріально-технічних ресурсів, що постачаються на підприємство, а також готової продукції, виготовленої підприємством;

- підготовка ресурсів до їх використання — визначення якості, попередня обробка і т.п.;

- підготовка готової продукції для її реалізації споживачам: упаковка, оформлення необхідної документації тощо;

- інформаційно-технічне забезпечення, пов'язане з обліком та рухом матеріально-технічних ресурсів між всіма підрозділами підприємства.

Класифікація складів підприємства за ознаками.

1. Залежно від призначення та обсягів роботи склади можуть бути загальнозаводськими та цеховими.

Загальнозаводські склади призначені для обслуговування всіх підрозділів підприємства. До *цехових складів (кладових)* відносять матеріальні, проміжні, склади готової продукції, інструментально-роздавальні кладові.

2. За участю у виробничому процесі загальнозаводські склади поділяються на:

- *матеріальні (постачальницькі)* - зберігання запасів сировини, матеріалів, палива, комплектуючих виробів та інших матеріальних цінностей, що поступають на підприємство ззовні. Такі склади підпорядковуються відділу матеріально-технічного постачання підприємства;

- *виробничі* — зберігання напівфабрикатів власного виготовлення (підпорядковуються виробничо-диспетчерському відділу), ЦС (підпорядковуються інструментальному відділу), склади запасних частин та устаткування (підпорядковуються відділу головного механіка);

- *збутові* — зберігання готової продукції та відходів виробництва, що підлягають реалізації (підпорядковуються відділу збуту підприємства).

3. За номенклатурою матеріальних цінностей, що зберігаються, склади поділяються на:

- *універсальні*, які служать для зберігання матеріалів широкої номенклатури;

- *спеціалізовані*—для зберігання однорідних матеріалів.

4. За характером складської площі склади поділяються на *закриті, напівзакриті* (мають лише накриття зверху) та *відкриті*.

Склади повинні відповідати фізико-хімічним вимогам матеріалів, що зберігаються; забезпечувати якомога повніше використання складської площі, зручність виконання складських операцій з врахуванням максимально можливої їх механізації, безпечні умови праці та протипожежну безпеку.

Характер складської площі та технічне оснащення складів визначаються особливостями і умовами зберігання матеріальних цінностей, режимом їх надходження та видачі.